Tulevaisuusvaliokunnan esipuhe

Tulevaisuusvaliokunta on viime vuosina ottanut monessa eri yhteydessä kantaa siihen, että poliittisen päätöksenteon tueksi tarvitaan uusia mittareita ja arviointimenetelmiä. Valiokunta on myös edellyttänyt julkaisuissaan[1], lausunnoissaan[2] ja mietinnöissään[3], että politiikkajohdonmukaisuutta ja poliittisten päätösten vaikutuksia on arvioitava paremmilla työkaluilla. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi bkt-mittaria täydentävät kestävän hyvinvoinnin mittarit, ilmiöpohjainen budjetointi, kestävän kehityksen ja kestävän kasvun edistymisen ylivaalikautinen seuranta ja arviointi hallituksen talousarvioissa ja julkisen talouden suunnitelmissa sekä vaihtoehtoiskustannusten laskeminen hyvinvointi- ja tulevaisuusinvestoinneille, jotta ne voidaan paremmin erottaa juoksevista kuluista.

Vuonna 2021 tulevaisuusvaliokunta uudisti Agenda 2030 -mietinnössään (TuVM 1/2021 vp) valiokunnan aiemmat politiikkajohdonmukaisuuteen ja kestävän hyvinvoinnin edistymisen seurantaan liittyvät ponnet:

> *”[Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto] 4. edistää kestävän kehityksen politiikassa ilmiöpohjaista toimintamallia, tunnistaa ja ottaa huomioon Agenda 2030 -toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimien sekä näihin kytkeytyvien teknologiaratkaisuiden keskinäisriippuvuudet sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutukset, kehittää suomalaisen kulutuksen rajat ylittävien vaikutusten mittaus- ja raportointitapaa, pyrkii Agenda 2030 -toimenpideohjelmassa kokonaiskestävyyden edistämiseen, kehittää tavoitteita ja toimenpiteitä konkretisoivia ja arvioivia mittareita, joilla voidaan seurata kestävän kehityksen edistymistä pitkäjänteisesti yli budjetti- ja vaalikausien, hyödyntää näitä mittareita muun muassa Agenda2030-selonteossa sekä kestävän kehityksen budjetoinnissa julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa. Määrällisten mittareiden rinnalle tarvitaan myös laadullista edistymisen ja sen esteiden analyysiä.*
>
> *[Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto] 5. kehittää ja resursoi osana tietoon perustuvaa päätöksentekoa myös arviointia. Arviointia on tehtävä sekä etukäteen että jälkikäteen, ja arvioinnin tulokset on myös aidosti huomioitava lainvalmistelussa. Tarvetta on erityisesti kestävän kehityksen arvioinnille, lapsivaikutusten arvioinnille, yritysvaikutusten arvioinnille, teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten ja teknologian terveysvaikutusten arvioinnille sekä tiedolle kestävän kehityksen ja hiilineutraaliuden edistämistoimien kustannuksista ja taloudellisista vaikutuksista, vaihtoehtoisten toteutustapojen kustannuksista ja toimimattomuuden hinnasta.”*

Tulevaisuusvaliokunnan keskusteluissa on usein viitattu kahdenlaiseen bkt:n kasvuun: 1) sellaiseen, joka lisää kansalaisten hyvinvointia ja edistää kestävää kasvua, ja 2) sellaiseen, joka ei edistä tai jopa vähentää kansalaisten hyvinvointia ja kestävää kehitystä. Poliittisten päättäjien on tärkeää kyetä erottamaan nämä kaksi kasvun tyyppiä toisistaan.

Samankaltainen asetelma liittyy vientiin. Kaikki vienti ei ole samanarvoista, vaan osa siitä työllistää ja tuottaa enemmän arvonlisää Suomessa. Viennin ja tuonnin eri osa-alueisiin voi liittyä myös eroavaisuuksia hiilijalanjäljen ja hiilikädenjäljen suhteen (TuVM 1/2021):

> *”Vaikka Suomi on ollut Agenda 2030 -toimenpideohjelman YK:n vuosittaisissa Sustainable Development Report -arvioissa kolmen parhaan maan joukossa ja tänä vuonna (2021) jopa paras, Suomen sijoitus 193 maan kestävyysvertailussa tipahtaa sijalle 135, kun mitataan sitä,*

[1] Esimerkiksi *Hyvinvointitalouden mittareiden käyttökelpoisuus päätöksenteossa* (TuVJ 8/2018).
[2] Esimerkiksi seuraavissa lausunnoissa: TuVL 3/2017, TuVL 6/2017, TuVL 1/2018, TuVL 4/2018, TuVL 2/2019, TuVL 1/2020, TuVL 1/2021 ja TuVL 7/2021.
[3] Esimerkiksi seuraavissa mietinnöissä: TuVM 1/2017, TuVM 2/2017 ja TuVM 1/2018.

millainen vaikutus omilla toimillamme on muiden valtioiden kykyyn saavuttaa kestävyystavoitteet. Tämä johtuu osittain pohjoisessa maassa tarvittavasta lämmitysenergiasta sekä pitkistä välimatkoista, mutta myös elämäntapamme kytkeytymisestä globaaliin massakulutuskulttuuriin, johon liittyen suomalainenkin kulutus synnyttää ulkomailla huomattavia päästöjä ja massiivista luonnonvarojen, kuten esimerkiksi veden, käyttöä.

Suomen ekologisen velkaantumisasteen eli Suomen maapallon luonnonvaroista käyttämän osuuden todettiin olevan vuoden 2021 luvuilla laskettuna 265 %. Globaalin tilanteen kestämättömyyden takia ilmastokriisi sekä luontopääoman väheneminen tulisi useiden asiantuntijalausuntojen mukaan ottaa talouspolitiikan mallien osaksi samalla vakavuudella kuin talouskasvu, kulutus ja työllisyys."

Näihin haasteisiin tulevaisuusvaliokunta etsi vastauksia, kun tilasimme Tilastokeskukselta keväällä 2021 selvityksen *Arvonlisäpohjaisen ulkomaankauppatilastoinnin kehittäminen kuvaamaan kestävää kasvua ja tukemaan kestävän kasvun siirtymää*.

Arvonlisäpohjaisen ulkomaankauppatilaston ohjekirja käytön helpottamiseksi ja laajentamiseksi

Selvityksen tavoitteena oli pilotoida uutta tilastointimenetelmää ja tuottaa samalla arvonlisäpohjaisen ulkomaankauppatilaston käyttäjän käsikirja, jonka avulla uusi tilasto voidaan saattaa laajempaan käyttöön. Kyseinen käsikirja esipuheineen muodostaa tämän julkaisun pääosan.

Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppatilasto (*Trade in Value Added, TiVa-tilasto*) on kehitetty kuvaamaan globalisaation vaikutusta yhteiskuntaan. Siinä, missä aiemmin tilastoitiin, miten paljon, mitä ja minkä arvoisia tuotteita Suomesta viedään ja tänne tuodaan, uudella tilastolla pystytään tarkastelemaan tarkemmin, mikä on ulkomaankaupan merkitys Suomelle, kun kauppaa käydään pitkissä ja useisiin maihin ulottuvissa arvoketjuissa.

Tilastokeskuksen mukaan TiVa-tilasto antaa tarkan arvion siitä, kuinka suuri osa suomalaisyritysten viennin arvonlisästä on luotu Suomessa ja miten paljon eri toimialojen vienti vaatii ulkomailta tuotuja tuotantopanoksia. Tilastolla voidaan kuvata toimialoittain, mistä maasta tai miltä alueelta tulevia ja minkä toimialojen tuotantopanoksia käytetään vientiin menevien tuotteiden tuottamiseen ja mihin maahan näitä tuotteita viedään. Näiden virtojen rakenteita seuraamalla voimme tarkastella, missä määrin toimialat lisäävät arvoa ulkomailta tuomiinsa tuotantopanoksiin. Mitä vähäisempi arvonlisäys, sitä lähempänä ollaan tilannetta, jossa tuotantopanokset vain kiertävät Suomen kautta ilman työllisyyteen tai tuottavuuteen liittyviä positiivisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Perinteisessä tilastoinnissa tällaista vähäisen arvonlisän vientiä ei voida erottaa suuren arvonlisän viennistä. TiVa-tilastointi mahdollistaa myös sen havainnoinnin, mistä maista tuoduista tuotantopanoksista eri toimialat Suomessa ovat riippuvaisia. Lisäksi TiVa-tilastolla voidaan tehdä näkyväksi sekin, kuinka moni suomalainen työpaikka on joko suoraan tai epäsuorasti riippuvainen vientikysynnästä ja minkä koulutusasteen työvoimaa suoraan tai epäsuorasti ulkomaankauppaan kytkeytyvissä yrityksissä tarvitaan.

Päättäjät voivat työssään hyötyä siitä, että TiVa-tilastointi auttaa ennakoimaan, miten erilaiset kriisit mahdollisesti vaikuttavat ulkomaankauppaamme. Tilastoinnin avulla on myös mahdollista ennakoida ja arvioida laadukkaammin säädösten politiikkavaikutuksia.

Vihreän siirtymän ja kestävän kasvun arviointi edellyttää jatkokehittelyä

Koska työn tilannutta tulevaisuusvaliokuntaa kiinnostivat erityisesti tavat, joilla tilastoja voidaan soveltaa päätöksenteon tukena esimerkiksi vihreän siirtymän seurannassa, Tilastokeskus kartoitti jo olemassa olevia

kestävän kasvun määritelmiä yritysnäkökulmasta ja kokeili määritelmien integroimista arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan kehikkoon. Voidaanko esimerkiksi ympäristö- ja luonnonvaratilastojen tietoja, kuten toimialoittaisia päästötietoja, integroida arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan kehikkoon? Tilastokeskus selvitti myös yritystason päästötietojen kattavuutta ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia tämän tilaston näkökulmasta. Tämä lisäselvitys löytyy liitteestä 3.

Päästötietoja pystytään analysoimaan toimialoittain, mutta Tilastokeskuksen mukaan nykydatalla ei vielä pystytä tuottamaan yritystason arvioita vihreän liiketoiminnan tunnusluvuista siten, että arviot olisivat yhtä laadukkaita kuin tavanomaiset tilastot.

Tulevaisuusvaliokunnan näkökulmasta karkeakin arvio olisi hyödyllisempi kuin ei arviota ollenkaan, minkä takia asiasta keskusteltiin Tilastokeskuksen edustajien kanssa tulosten tarkastelun yhteydessä. Tilastokeskuksen edustajat totesivat, että vaikka nykystandardeilla ja vihreän kasvun määritelmillä ei pystytä tuottamaan tarkkoja tunnuslukuja, karkean arvion laskemiseen löytyy varmasti keinot, mikäli tilaajan ohjaus kääntyy siihen suuntaan, että jonkinlaista arviota pidetään parempana kuin ei arviota lainkaan. Tulevaisuusvaliokunta onkin painottanut tällaisen ohjauksen tarvetta valtiovarainministeriölle, kun valiokunta on lausunut hallituksen talousarvioista ja julkisen talouden suunnitelmista (TuVL 5/2021 vp – VNS 3/2021 vp):

> *”Lausunnossaan Suomen Kestävän kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) tulevaisuusvaliokunta huomauttaa, että päätöksentekijöillä ei parhaillaan ole riittävästi tietoa hyvinvointitalouden ja kestävän kasvun tilasta ja edistymisestä politiikkajohdonmukaisuuden varmistamiseksi, vaikka hyvinvointitalous ja kestävä kasvu ovat aikamme tärkeimpiä murroksia. Tulevaisuusvaliokunta on huomauttanut kestävän kehityksen, kestävän työllistävän kasvun sekä hyvinvointitalouden mittareiden ja edistymisen arvioinnin välineiden puutteista jo monen vuoden ja usean vaalikauden ajan. Lausunnossaan (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp) valiokunta toteaa, että kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän toteutumista on vaikeuksista huolimatta kyettävä arvioimaan luotettavaan tietoon perustuen niin vuosittain kuin eri vuosien välillä.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa vakavasti, että eduskunnan tulevaisuusmietinnössä on mittareiden ja indikaattoreiden kehittämistä edellyttävät voimassa olevat ponnet: ’Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto [– –] 4. täydentää valtion tulo- ja menoarviota laadittaessa BKT-mittaria luonnonvarojen kulutusta sekä hyvinvoinnin määrää paremmin arvioivalla satelliittitilinpidolla sekä yhdistelmäindikaattoreilla [– –] 7. selvittää, tarvitaanko BKT-mittarin rinnalle uusia mittareita digitalisaation ja digitaalisen liiketoiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi.’*
>
> *Lausunnossaan valtion talousarvioksi vuodelle 2021 (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp) valiokunta esittää tarpeen arvonlisäpohjaiselle ulkomaankaupan tilastoinnille, luonnonvarakirjanpidolle, kiertotalouteen liittyvälle tilastoinnille sekä kestävän hyvinvoinnin indikaattoreille ja mittareille tietopohjaksi vihreän siirtymän globaaleille liiketoimintaekosysteemeille ja kestäville investoinneille.*
>
> *Lausunnossaan Suomen kestävän kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) tulevaisuusvaliokunta vaatii ehdottomasti kestävän kasvun tietopohjan varmistamista ja Tilastokeskuksen resurssien turvaamista tässä asiassa.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta kannustaa valtiovarainministeriötä kotimaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja pilotoimaan lupaavimpia ratkaisuja, joissa kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän tietopohjainen seuranta kytketään julkisen talouden suunnitteluun ja seurantaan.”*

Tulevaisuusvaliokunta pitää tärkeänä, että arvonlisäperusteisen ulkomaankaupan tilastoinnin jatkokehitystyössä lasketaan myös vihreää liiketoimintaa kuvaavat arviot niin tarkasti kuin mahdollista. Valiokunta katsoo, että arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastointikehikkoa voidaan hyödyntää ja tulee jatkossa hyödyntää maailmankaupan virtojen kuvaamiseen ja sitä tulee kehittää myös vihreän liiketoiminnan tunnuslukujen laskentaan.

Ulkomaankaupan muutosten vaikutus Suomen talouteen

Keväällä 2021 tilatun ja marraskuussa 2021 valmistuneen käyttäjän käsikirjan liitteenä oli arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastoinnin näkökulmasta tehty analyysi, jossa tarkasteltiin Suomen ulkomaankaupan vaikutuksia maamme talouteen. Käsikirjan ja selvityksen julkaisemista päätettiin kuitenkin viivyttää kevääseen 2022, jolloin käytössä olisivat päivitetyt tilastot.

Ennakoinnissa viivyttelyyn liittyy kuitenkin aina riski siitä, että selvitys vanhenee jo ennen julkaisemistaan, kun tulevaisuus saapuu ennakoitua nopeammin tai muuttaa yllättäen suuntaansa. Juuri näin kävi arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastoinnin näkökulmasta tehdylle analyysille Suomen ulkomaankaupasta. Vaikka tilastot päivitettiin, Venäjän hyökkäys Ukrainaan muutti maailmantalouden ja samalla Suomen ulkomaankaupan tulevaisuusnäkymiä merkittävällä tavalla. Niinpä selvitystyötä jatkettiin lisäämällä mukaan uusia arvioita muutoksen merkityksestä Suomelle.

Käsikirjan liitteiden päivitystyö sisältääkin nyt myös kesällä 2022 valmistuneen arvion vaikutuksista, joita Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan aiheuttamilla Venäjän-kaupan muutoksilla on Suomen talouteen (liite 4). Koska vaikutukset voivat kiertää Suomeen myös muiden tärkeiden vientimaiden kautta, päivityksessä arvioidaan lisäksi muun muassa Saksan, Ruotsin, Yhdysvaltojen ja Aasian maiden kaupan muutosten vaikutuksia Suomen talouteen erityisesti arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastoinnin (kotimaisen arvonlisän) näkökulmasta.

Selvityksen tuloksista hahmottuu, että Venäjän merkitys Suomen taloudelle on vähentynyt merkittävästi jo aiemmin 2000-luvulla. Syitä ovat muun muassa Krimin valtaamiseen liittyvät pakotteet ja koronapandemiaan liittyvät rajoitukset. Selvityksestä käy ilmi, että vaikka esimerkiksi tavaroiden ja palveluiden vienti Venäjälle romahtaisi, suorat työllisyysvaikutukset Suomeen eivät olisi kovin suuria. Vaikka tuonti ei olekaan vähentynyt samassa määrin kuin vienti, Venäjältä tavaroita tai palveluita tuovien yritysten työllistämisvaikutus Suomessa on melko vähäinen. Venäjän vientiin ja tuontiin liittyvät tuotteet ovat korvattavissa muilta markkinoilta. Venäjän-kaupan muutosten merkittävimmät vaikutukset voivat tulla Suomeen epäsuorina sen mukaan, miten suuren ja pitkäkestoisen taloussokin Venäjän öljystä ja maakaasusta irtautuminen aiheuttaa Saksan ja muun Euroopan taloudelle. Selvityksen mukaan monimutkaisempi kysymys on se, miten suomalaiset yritykset voivat investoida suoraan eli käytännössä perustaa tytäryhtiöitä Venäjälle. Tähän liittyvä riski toteutuikin jo heti hyökkäyssodan alkuvaiheessa.

Selvitys osoittaa myös, että vaikka muutokset Venäjän-kaupassa eivät ole Suomelle merkittäviä, muutokset Aasian- ja varsinkin Kiinan-kaupassa sen sijaan ovat. Aasian osuus Suomen ulkomaanviennistä vuonna 2021 oli 14 prosenttia ja vastaavasti maahantuonnista 16 prosenttia. Aasian-kaupassa merkittävin kauppakumppani on Kiina, jonka osuus Aasian-viennistä vuonna 2021 oli 35 prosenttia ja tuonnista 58 prosenttia. Jos Aasian-vientiä arvioidaan kotimaisen arvonlisän osuudella Suomen bruttoviennistä, se on pysynyt kymmenen prosentin tuntumassa koko tarkastelujakson 2013–2020 ajan. Jos taas Aasian merkitystä arvioidaan Suomen koko viennin kotimaisen arvonlisän kannalta, niin vuonna 2020 Suomen bruttoviennistä 64 prosenttia koostui kotimaisista tuotantopanoksista (kotimainen arvonlisä) ja 36 prosenttia ulkomaisista tuotantopanoksista (ulkomainen arvonlisä). Aasiasta lähtöisin olevien tuotantopanosten osuus Suomen ulkomaisesta arvonlisästä on ollut tarkasteluajanjaksolla 2013–2020 noin 12–14 prosenttia. Vuonna 2020 Kiinan osuus Suomen-viennin sisältämistä, Aasiasta lähtöisin olevista tuotantopanoksista oli puolet.

Näistä luvuista nähdään, että ongelmat varsinkin Kiinan-tuonnissa vaikuttaisivat siis merkittävästi ja laaja-alaisesti Suomen vientiin. Nämä uhkakuvat eivät ole vielä toteutuneet, mutta Kiinaan liittyvät keskinäisriippuvuudet ovat nousseet keskusteluun niin Suomessa kuin EU:ssakin.

Kiinan-viennin näkökulmasta huomionarvoista on, että Suomen palveluvienti Kiinaan on kehittynyt muita Pohjoismaita nopeammin. Vuonna 2021 Kiinan-viennistä 30 prosenttia oli palveluita, kun taas tuonnissa palveluiden osuus oli 18 prosenttia. Vuonna 2021 palveluviennissä korostuivat tutkimus- ja kehittämistoiminnan käyttölisenssit, tietojenkäsittelypalvelut ja muut liike-elämän palvelut. Ennen koronapandemiaa myös matkailu- ja kuljetuspalvelut muodostivat merkittävän osan Kiinan-palveluviennistä ja sen kasvusta. Mikäli USA:n ja Kiinan välinen kiristyvä kilpailu sisältää tulevaisuudessa rajoituksia teknologian ja siihen liittyvän osaamisen ja palveluiden vientiin, sillä voi olla merkittäviä vaikutuksia Suomen ja Kiinan väliseen palveluvientiin.

Suomen tärkeimmät kauppakumppanimaat vuonna 2020 arvonlisäpohjaisen viennin perusteella olivat Ruotsi, Saksa, Yhdysvallat, Alankomaat ja Kiina. Ruotsin osuus oli 12 prosenttia, ja yhdessä nämä viisi maata kattoivat 43 prosenttia vientiin päätyvästä kotimaisesta arvonlisästä. Jos kotimaisen arvonlisän vienti jaetaan kohdemaanosittain Eurooppaan, Afrikkaan, Amerikkaan, Aasiaan ja Oseaniaan suuntautuvaan vientiin, Euroopan-viennin kotimaisen arvonlisän osuus on Suomen kokonaisviennistä ylivoimaisesti suurin.

Selvityksen tekijät muistuttavat, että Venäjän hyökkäyksen seurauksia Suomen taloudelle ja maailmantaloudelle ei voi ennustaa suoraviivaisesti aiempien talouskriisien pohjalta. Yhtäläisyyksiä voidaan löytää useisiin aiempiin talouskriiseihin: esimerkiksi hyökkäyksen seuraukset muistuttavat öljykriisejä energian hinnan nousun osalta ja koronakriisiä puolestaan kriisin äkillisyyden vuoksi. Investointien kehitys ja markkinoiden luottamus keskuspankkeihin näyttävät aikanaan, onko tämänhetkinen kriisi verrattavissa myös maailmanlaajuisesti investoinnit ja viennin romahduttaneeseen 2010-luvun finanssi- eli eurokriisiin.

Selvityksen mukaan Venäjän hyökkäyksen talousvaikutusten ennakointia hankaloittaa esimerkiksi se, että aiemmissa kriiseissä bruttokansantuote on eri kriiseissä supistunut ja elpynyt erisuuruisesti ja erilaisella vauhdilla. Esimerkiksi koronapandemian seurauksena bruttokansantuote supistui nopeasti mutta myös palautui nopeasti. Ennusteita vaikeuttaa myös se, että jotkin vaikutukset kohdistuvat Suomen talouteen suoraan, toiset epäsuorasti ja hitaammin Venäjän hyökkäyksen selvimmät epäsuorat vaikutukset Suomeen voisivat konkretisoitua, jos Saksa joutuu taloussokkiin maan irtautuessa venäläisestä öljystä ja maakaasusta. Epäsuorien vaikutusten merkittävyys riippuu siitä, kuinka hyvin ja nopeasti pystytään korvaamaan tuontipanoksia, vientimarkkinoita ja hajonneiden kansainvälisten tuotantoketjujen osia. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan aiheuttama epävarmuus sekä esimerkiksi energian, lannoitteiden ja maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintojen nousu koskettaa koko maailmaa. Inflaatio kiihtyy ja talouskasvua hidastavat investointien, kulutuksen ja maailmankaupan supistuminen sekä suorat talousvaikutukset, kuten Venäjän-kaupan romahtaminen. Kuluttajien ostovoima heikkenee sekä tulojen laskun että hintojen nousun seurauksena.

Selvitys tuo esiin, että vaikka eri tahojen ennusteet poikkeavat toisistaan monilta osin, niiden näkemykset ovat kokonaisuudessaan silti melko yhteneviä. Yleiskuvan saa esimerkiksi Kansainvälisen valuuttarahaston eli IMF:n huhtikuussa 2022 tekemästä ennusteesta, joka ennakoi maailmantalouden kasvun vuonna 2022 jäävän 1,2 prosenttiyksikköä ja Suomen talouskasvun 1,4 prosenttiyksikköä hitaammaksi kuin IMF:n lokakuun 2021 ennusteessa arvioitiin. Suomen talouskasvu eroaa maailman talouskasvusta esimerkiksi siitä syystä, että Suomen vienti painottuu Eurooppaan. Sota heikentää pitkäksi aikaa varsinkin Venäjän, Valko-Venäjän ja Ukrainan talouksia. Muiden maiden osalta IMF arvioi kevään 2022 negatiivisen šokin vaikutusten koskevan lähinnä vuotta 2022.

Myös tulevaisuusvaliokunta arvioi maailmantalouteen liittyviä merkittäviä epävarmuuksia talousarviolausunnossaan (TuVL 5/2022 vp):

”Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan vaihtoehtoisia skenaarioita lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä ovat:

- *BKT:n kasvu käväisee vuonna 2023 miinuksella tai nollassa, minkä jälkeen kasvu palaa. Tähän on asiantuntijan mukaan päästy aiemmin pienellä koron nostolla.*
- *Keskuspankit ylireagoivat lyhytaikaisiin inflaation ajureihin, jolloin uuteen kasvuun mentäisiin taantuman kautta.*
- *Inflaation ajurit jäävät pysyviksi, jolloin rahapolitiikan on oltava kireämpää, jotta inflaatio saadaan alas. Mikäli talous ei kestä korkojen nousua ja kiristyvää rahapolitiikkaa, syntyy laajoja arvoketjuongelmia, inflaatio kiihtyy entisestään ja kehittyy stagflaatio.*
- *Esimerkiksi vihreään siirtymään ja puolustukseen tehtyjen investointien kasvu voi elvyttää taloutta laajemminkin ja nopeuttaa talouskasvua. Keskipitkällä aikavälillä talouskehitykseen vaikuttaa erityisesti se, miten EU-maat onnistuvat ratkomaan energiakriisiä.*
- *Lisäksi valiokunnan kuuleman asiantuntijan mukaan yritykset ja kotitaloudet kärsivät hintojen noususta, minkä vuoksi elintaso laskee lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, tehtiin mitä tahansa*.”

Syksyllä 2022 tulevaisuusvaliokunta kuuli asiantuntijoita laajasti Kiinaan liittyvistä keskinäisriippuvuuksista. Niin EU kuin Suomikin pyrkivät Venäjän hyökkäyssodasta saadun varoituksen perusteella vähentämään keskinäisriippuvuussuhteita myös Kiinan kanssa. Täydellinen irrottautuminen on asiantuntijoiden mukaan mahdotonta, joten sen yrittäminen ei olisi sen paremmin tarpeellista kuin järkevääkään. Keskinäisriippuvuuden vähentämisen uskotaan olevan pitkällä aikavälillä järkevää mutta silti lisäävän globaaleja jännitteitä ja hidastavan talouskasvua. Samaan suuntaan vaikuttavat Kiinan ja USA:n kiristyvä kilpailu ja siihen mahdollisesti liittyvät vienti- ja tuontirajoitukset. Yllä ennakoituja ongelmia Suomen viennille ja maailmantaloudelle syntyy myös, jos Kiinan talouteen tulee häiriöitä esimerkiksi velkakriisin vuoksi.

Liitteen 4 selvityksen perusteella häiriöt Kiinan-kaupassa vaikuttavat Suomen vientiteollisuuteen ja kansantalouteen paljon laajemmin ja vakavammin kuin häiriöt Venäjän-kaupassa tai koko Venäjän-kaupan loppuminen. Vaihtoehtoisia hankintaketjuja ja markkinoita on siksi kehitettävä aktiivisesti ja viivyttelemättä sekä kansallisesti että EU-tasolla. Myös EU-maiden talousongelmat vaikuttavat merkittävästi Suomen talouteen, koska EU on Suomen viennin päämarkkina-alue.

Tulevaisuusvaliokunta kiittää niin käsikirjan kuin lisäselvitystenkin tekijöitä suuresta työstä ja sen tuloksena syntyneestä kattavasta julkaisusta.

Helsingissä 9.12.2022

Tulevaisuusvaliokunta

Joakim Strand, puheenjohtaja (r.)
Pirkka-Pekka Petelius, varapuheenjohtaja (vihr.)

Jäsenet

Marko Asell (sd.)
Harry Harkimo (liik.)
Mari Holopainen (vihr.)
Katja Hänninen (vas.)

Ville Kaunisto (kok.)
Pasi Kivisaari (kesk.)
Ari Koponen (ps.)
Antti Lindtman (sd.)
Merja Mäkisalo-Ropponen (sd.)
Arto Pirttilahti (kesk.)
Kristiina Salonen (sd.)
Sari Tanus (kd.)
Sinuhe Wallinheimo (kok.)
Anu Vehviläinen (kesk.)
Jussi Wihonen (ps.)